

KUNSTEN

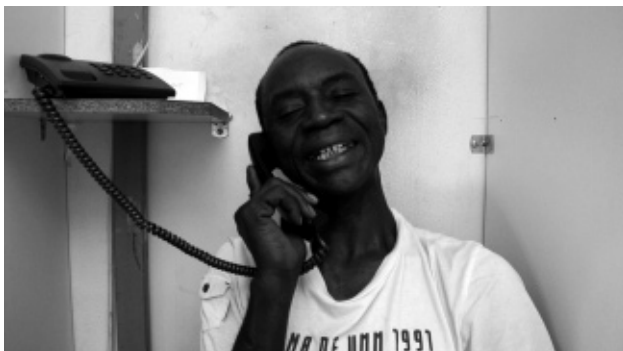
[K] Vlieg in Vagevuur. Het Destabiliserende Filmdebuut van Morgan Knibbe

Wie naar *Those Who Feel the Fire Burning* (Zij die het vuur voelen branden) kijkt, verdrinkt. Meteen in de openingssequentie al, in een zwarte, nachtelijke zee: de golven zijn hoog, het bootje wankel. Door het beeld flitsen flarden van gezichten aan boord. Een bange kinderstem zegt niet naar Europa te willen. Dan slaat de kijker overboord. Hapt naar adem, zoekt helpende handen, zinkt langzaam weg in het diepe duister. Als het weer licht wordt, stijgt de kijker op als een geest die rondwaart boven de aarde. Gevangen in een tussenwereld, tussen hemel en hel, op zoek naar geliefden en misschien wel het paradijs.

Overrompend, beklemmend en destabiliserend is de openingsscène van het lange documentaire-debuut van aanstormend filmtalent Morgan Knibbe (Amsterdam 1989), over de hopeloze situatie van immigranten aan de randen van Fort Europa. Subjectief én universeel is het perspectief dat hij kiest, fictief en documentair het verhaal dat hij vertelt. Door de camera – die hij zelf hanteerde – te gebruiken als de ogen van een bootvluchteling, dwingt hij de kijker in diens schoenen. Het instabiele, zoekende oog van de geest die levens in en uit vliegt, laat de kijker reflecteren op de gekozen vorm en de manipulatieve kracht van het medium.

Knibbe komt zo tot een originele benadering van een relevant onderwerp, dat in de mainstreammedia al zo vaak is getoond dat de beelden cliché zijn geworden en de kijker er geen emotionele binding meer mee heeft. Knibbe probeert die kloof te dichten met een radicaal subjectieve, audiovisuele vorm. Dat hij daarbij het perspectief van een geest kiest, heeft bovendien dramatische consequenties voor de camera, die in het luchtledige dobbert, als een vlieg in het vagevuur.

Met zijn onconventionele, hybride vorm – die een documentaire werkelijkheid toont vanuit een fictief perspectief – formuleert *Those Who Feel the Fire Burning* een antwoord op de zichzelf wegcijferende camera van de *direct cinema* en *cinéma vérité* van de jaren zestig. Die streefde er als onzichtbare *fly on the wall* (vlieg op de muur) naar om zo objectief en onpartijdig mogelijk gade te slaan wat er om hem heen gebeurde. Knibbe doopt zijn camerastijl pakweg een halve eeuw later *fly through the air* (vlieg door de lucht) – een standpunt dat juist de aandacht vestigt op de subjectiviteit van het medium. Om dat vervolgens in te zetten voor het creëren van betrokkenheid bij de zoektocht naar waarheid. Want, zoals Knibbe het formuleert: “Waarom op de muur blijven zitten als je kunt vliegen?” En dus zwalkt, zweeft en zwenkt de camera, meestal traag en dromerig, soms in een flits, boven nachtelijke wegen, boven een stad. Tussen de

Still uit *Those Who Feel the Fire Burning*, een film van Morgan Knibbe, Nederland, 2014, 74 minuten.

wachtenden voor een kantoor dat over verblijfsvergunningen gaat; naast daklozen en drugsverslaafden, mensen die van hun geliefden gescheiden zijn, in een ondergrondse moskee waar zelfkastijding loutering brengt. Op fluisterton deelt de geest zijn poëzie met ons en “lezen” we de droom- en spookgedachten van anderen.

Veelzeggend is de beslissing van International Documentary Filmfestival Amsterdam (IDFA) om Knibbes bijzondere lange filmdebuut niet alleen voor de nationale competitie (voor de beste Nederlandse lange documentaire) te selecteren, maar hem ook meteen een plekje te gunnen in de hoofdcompetitie (voor de beste internationale lange documentaire). Onterecht bleek dat niet: de internationale jury rekende *Those Who Feel the Fire Burning* tot de beste vier, getuige de nominatie die de film voor de hoofdprijs in de wacht sleepte. Ook de nationale en internationale pers reageerde overwegend enthousiast, soms zelfs lyrisch: *Het Parool* pakte uit op de voorpagina met het “overrompend debuut” van een “virtuoos filmmaker” uit Amsterdam. *De Volkskrant* karakteriseerde *Those Who Feel the Fire Burning* als een “intrigerend en origineel debuut”, en tipte het als niet te missen film op IDFA: “*Those Who Feel* wordt geen slachtofferpamflet, maar is gefilmd vol nieuwsgierigheid naar de alledaagsheid van verborgen en verboden levens.” *NRC Handelsblad*

repte van een “supertalent”. De website *ScreenDaily* loofde de “instinctieve intensiteit van Morgan Knibbe’s ambitieuze en verdiepende lange debuutfilm dat hem tekent als een talent om in de gaten te houden.” Vooral de stijl viel in het oog als “fris, vitaal en meeslepend”, resulterend in een “unieke kijkervaring”. Kritiek was er op sommige visuele metaforen die wat zwaar op de hand werden gevonden (door *ScreenDaily*) en het gebrek aan geardeheid van de geest, waardoor sommige gebeurtenissen te vrijblijvend werden benaderd (volgens de website *IndieWire*).

Als inspiratiebron voor zijn benadering en stijl noemt Knibbe in interviews vooral Gaspar Noés helletocht *Irréversible* (2002). Maar ook de “zwevende camera” uit diens *Enter the Void* (2009), een hallucinante film over een vermoorde drugsdealer die als geest over zijn zusje waakt. Andere bronnen die Knibbe zijn stijl hielpen vinden, waren de “emotionele camera” waar klassieker *Soy Cuba* (1964) bekend om werd en de engel die neerdaalt op de aarde uit *Der Himmel über Berlin* (1987) van Wim Wenders. Ten slotte noemt hij nog de *single shot*-cameratechniek van de Nederlandse documentairemaker Leonard Retel Helmrich (*Stand van de zon / maan / sterren*), die daarmee onafgebroken, intuïtief filmend rond een gebeurtenis beweegt.

De totstandkoming van *Those Who Feel the Fire Burning* voert terug tot Knibbes eerste jaar op de Filmacademie (2008) toen hij met jaargenoot Sam de Jong tijdens de kerstvakantie op eigen initiatief twee weken ging filmen in een illegaal vluchtelingenkamp in de havenstad Patras op het Griekse schiereiland Peloponessos. Het resulteerde in de film *We Go Europe Insha'Allah* (2010, 30 minuten), waarvan een beklemmende sequentie met mannen die 's nachts op een veerboot proberen te klimmen om als verstekelingen naar het Europese vasteland te geraken, ook in *Those Who Feel the Fire Burning* terecht is gekomen. Het plan was om terug te gaan naar Griekenland en er een diepgravender eindexamenfilm te maken, maar dat werd door de Filmacademie afgeschoten vanwege de "gevaarlijke omstandigheden" (politie, kustwacht, hoge veerboten, broodarme mensen) waarin gefilmd zou worden.

Knibbe maakte vervolgens zijn eindexamenfilm *A Twist in the Fabric of Space* (2012, 20 minuten) in eigen land, maar wel al met veel van de elementen die ook in *Those Who Feel the Fire Burning* een rol spelen. Het was een filmisch essay in vier hoofdstukken, die een levenscyclus beschrijft aan de hand van zeer uiteenlopende stijlfiguren: van een technostadssymfonie tot een verstilde oerknal. In feite vormde de film een aanklacht tegen een gebrek aan waardevol contact tussen mensen in een tijd van overcommunicatie. Knibbe speelde ook daarin met de manipulatieve en hypnotiserende kracht van film. Hij wilde "een tripachtige ervaring en visuele muziek maken met documentair beeldmateriaal. Het echte leven en de virtuele wereld moesten door elkaar heen gaan lopen. Qua vorm en stijl wilde ik dat het soms haast zou lijken op een videoclip of een reclame." Het was de meest gedurfde exercitie van

Still uit *Those Who Feel the Fire Burning*, een film van Morgan Knibbe, Nederland, 2014, 74 minuten.

zijn lichting, nog los van het feit dat Knibbe het lef had om pornoacteurs in te huren voor een overigens zeer ingetogen, kunstzinnige seksscène. Ook daar gingen de nodige discussies op de Academie aan vooraf. De film leverde Knibbe een wildcard op van het Nederlands Fonds voor de Film: een vrijbrief van 40.000 euro voor pas afgestudeerde filmmakers om in een volgend project te investeren. Knibbe gebruikte het om terug te keren naar de vluchtelingen aan de rand van Europa om daar alsnog de film te maken die hem voor ogen stond.

Toen producent Jos de Putter er ruw materiaal van zag, vroeg hij Knibbe in oktober 2013 om voor de onderzoeksjournalistieke website *De Correspondent* af te reizen naar het Italiaanse eiland Lampedusa, toen daar meer dan 350 mensen waren verdronken nadat er een vluchtelingenschip was vergaan. Dat werd de korte film *Shipwreck* (schipbreuk), waarin een overlevende van de ramp fluisterend zijn schokkende verhaal doet tussen de scheepswrakken, terwijl de steadycam als een ijl spook om hem heen hangt. Aan de andere kant van de haven regeren wanhoop en chaos als voor het oog van de wereldpers honderden doodskisten in een militair schip worden geladen. *Shipwreck* werd in augustus 2014 beloond met de Zilveren Luipaard voor beste korte film op het prestigieuze filmfestival van Locarno, wat tegelijkertijd een nominatie voor beste korte film betekent op de European Film Awards (de Europese Oscars). In november volgden de speciale juryprijs voor beste regie op het AFI FEST in Hollywood, de prijs voor de beste documentaire in Bilbao en een speciale vermelding op het Poolse Camerimage-festival. Ook dat materiaal uit *Shipwreck* werd grotendeels verwerkt in een sequentie van *Those Who Feel the Fire Burning*, dat voor weinig geld, maar met maximale artistieke vrijheid tot stand kwam.

Wat zou de volgende bestemming zijn voor Knibbe als hij vleugels had? Dat antwoord komt bij de beschouwende filmer relatief snel: "Ik zou vooral veel en lang willen vliegen."

KARIN WOLFS

www.workofmork.nl